

България и икономическите критерии от Копенхаген за членство в ЕС

1. Макроикономически показатели

Реален сектор

След края на кризата в Косово икономиката на България премина във фаза на ускорен растеж. През 2000 и през първата четвърт на 2001 развитието на българската икономика продължава да бъде стабилно и положително. Отчетеният растеж на БВП за 2000 от 5.8% е най-високият за България от началото на прехода. Основните двигатели на растежа през 2000 за първи път от началото на прехода са инвестиционното търсене и износьт, което показва, че растежът се осъществява на устойчива основа и може да бъде продължен. Освен повишеното външно търсене, положителен ефект върху икономическия растеж оказа приватизацията в промишления сектор, търговската и ценова либерализация и увеличаване притока на чуждестранни инвестиции. Тези фактори допринесоха за значително повишение в производителността. Измерена чрез брутна продукция на един зает, производителността е нараснала с 10.4% през 2000 г. Част от повишението е следствие на увеличената безработица, но през първото тримесечие на 2001 г. се забелязва подобрене и по този показател. Безработицата нарасна от 16% към края на 1999г. до 17.9% към края на 2000 г. През април 2001 г. тя достигна 18.5%, но елиминирайки сезонните фактори при сравнение спрямо същия период на предходната година, показателят за безработицата е спаднал с 0.5 процентни пункта. Инвестициите през 2000 г. се увеличиха с изпреварващ темп от 8.2% и увеличиха своя дял в БВП до 16.2%, но все още са на относително по-ниско ниво в сравнение с другите страни кандидати. Макроикономическите показатели за първото тримесечие на 2001 г. предоставят убедителни доказателства, че високият темп на растеж ще се запази и през 2001 г. Продажбите в промишлеността се увеличиха с 5.1% спрямо първото тримесечие на предходната година, а в почти изцяло частната преработваща промишленост растежът е 7%.

В следствие на повишението в цените на петрола и поскъпването на долара спрямо еврото, индексът на потребителските цени се увеличи с 10.1% средногодишно през 2000 г. спрямо 1999 г., което беше значително над обичайните равнища след въвеждането на валутния борд в средата на 1997 г. В по-малка степен повлияха и неблагоприятните климатични условия с еднократен ефект върху цените на хранителните продукти. Ценовата динамика беше съпоставима с тази в напредналите страни кандидати и по-висока от тази в Еврозоната, но причината е в асиметричното въздействие на цените на петрола върху вътрешната конюнктура. С утихване на външните ценови шокове, цените възстановиха обичайните си ниски стойности на изменение. Инфлационните процеси през 2000 и началото на 2001 показват способността на икономиката да реагира на значителни промени в световните цени (цената на петрола и курса на долара). През 2001 увеличението в потребителските цени за периода януари-април е едва 0.8%. Същевременно изменението в цените остана значително под растежа на производителността и запазва благоприятната тенденция в конкурентоспособността на икономиката.

За трета поредна година фискалната програма беше преизпълнена. Бюджетният дефицит за 2000 г. беше 1% от БВП при планирани 1.5%. Приходите по консолидирания бюджет се увеличиха с 4.2% в реално изражение спрямо 1999г. и надхвърлиха с 9.3% проекто-бюджетната стойност. В резултат на по-високите приходи бяха извършени допълнителни социални разходи, отделени бяха средства по програми за увеличаване на заетостта и бе изкупена част от дълга. Същевременно парламентът одобри комплексни мерки за намаление на данъците в сила от началото на 2001г. Всички данъчни изменения са насочени към стимулиране на заетостта и икономическия растеж, чрез оттегляне на държавната намеса. Запазва се унифицираната ставка от 20% ДДС, което прави фискалната намеса на пазара неутрална и превръща страната в една от малкото в Европа, която не прилага порочната практика на диференцирани ставки по ДДС. Въпреки намалената данъчна тежест, бюджетните постъпления нараснаха в реално изражение с 4.8% през януари-април 2001г. спрямо същия период на предходната година. Същевременно, дефицитът по консолидирания бюджет бе почти нулев и остана значително под критерия на МВФ за първото тримесечие. Допълнително бе подобрена прозрачността на бюджета с поэтапното включване в единната бюджетна сметка на разпоредители с бюджетни средства на различни нива. В напреднала фаза е подготовката по учредяване на Единна данъчна агенция, която ще облекчи процедурите по събиране на данъци и социални осигуровки и ще намали възможността за злоупотреби. Проектът се изгражда съвместно с МВФ и Световната Банка.

Външен сектор

Платежният баланс за 2000г. отчете положително салдо от 1.1% от БВП, повлияно предимно от увеличението на преките чуждестранни инвестиции с 22 %. Дефицитът по текущата сметка бе 5.8% от БВП, малко над нивото от 1999г. и официалната прогноза, но увеличението е за сметка на ценовия ефект в нетния внос на петрол. Текущата сметка не доведе до проблеми с финансиране на дефицита, защото преките чуждестранни инвестиции достигнаха до рекордната сума от 1 милиард долара и надхвърлиха с 40.2% дефицита по текущата сметка. Износът през 2000 година нарастна с изпреварващ темп с 20%. Услугите отбелязаха още по-голям растеж от 21.6% през 2000 г. като съществен принос имаше туризма с увеличение от 32.3% в следствие на навлизането на чужди туроператори. Прогнозите на база хотелски резервации предвиждат да се запази темпа на растеж в туризма и през 2001 г. Анализирайки салдото по стоки и услуги, дефицитът е по-малък в сравнение с 1999 г., а негативната промяна по текущата сметка бе основно повлияна и от по-високите лихвени плащания по външния дълг.

През първото тримесечие на 2001г. търговският баланс отчете дефицит от 2.1% от БВП, който е по-нисък от дефицита за същия период на миналата година. Износът запази висок темп на растеж за периода януари-март 2001. Той е по-висок с 9.4% спрямо същия период на миналата година. Вносът също нарасна и е с 5.7% по-висок от вноса през първото тримесечие на 2000г. Преките инвестиции продължиха да растат и възлязоха на 143 млн.щ.д., което е с 13% повече спрямо същия период на 2000г. Значително по-нисък в сравнение с първата четвърт на 2000 г. е и дефицитът по текущата сметка. Съществено доказателство за финансовата устойчивост на външния сектор е стабилното ниво на валутните резерви и намалението в абсолютната и относителна стойност на външния дълг. Относителният дял на външния дълг на правителството в БВП намаля с 2.5% през 2000г. до 74.8% от БВП в края на периода. В следствие на увеличени погашения по главници през първото тримесечие на 2001г., брутният външен дълг на правителството намаля до 65.2% в края на тримесечието като дял от прогнозирания БВП за 2001.

2. Структурна реформа

Приватизация

Основната вълна на приватизацията приключи през 1999г., в резултат на което почти 100% от преработвателната промишленост премина в частни ръце и се превърна в основен фактор на растеж. Относителният дял на частния сектор в брутната добавена стойност достигна 69.3% през 2000г. и вече е напълно съпоставим с развитите пазарни икономики. По отношение на средногодишната заетост през 2000 г., 70.1% от работните места са били в частния сектор.

Въпреки отчетените слабости при приватизацията, промяната на собствеността доведе до чувствително подобрение в управлението – съкратен бе излишния персонал и се увеличи производителността, а частните инвестиции бързо се преориентираха към по-конкурентни отрасли. Сключените приватизационни сделки през 2000г. бяха по-малко от тези през 1999 г., но това е следствие на малкото предприятия останали държавна собственост. Съществен напредък бе отбелязан в банковата приватизация. С продажбата на най-голямата банка Булбанк, близо 80% от банковите активи са частна собственост, а над 73% чуждестранна. Бяха продадени и няколко водноелектрически централи обособени от структурата на НЕК. Към края на 2000 г. са приватизирани около 77.5% от активите предвидени за приватизация. Около 5% от останалите активи преминаха в процедури по ликвидация и остават за продажба основно естествени монополи, в които традиционно държавата запазва пряка или косвена намеса. Парламентът одобри промени в Закона за приватизация, както и нова приватизационна стратегия, която цели засилен парламентарен контрол върху големите приватизационни сделки и ограничаване ролята на работническо-мениджърските дружества. Съществен напредък бе постигнат и по освобождаването на държавата от миноритарните си дялове в приватизирани вече предприятия. От 1609 миноритарни държавни дяла, 2/3 бяха напълно продадени към края на 2000 г. От останалата част, 5 пакета бяха листвани на фондовия пазар, 1/5 са прехвърлени към центъра за масова приватизация, а във всички останали дружества държавният дял не надхвърля 20%. Бяха изтеглени всички държавни представители от управителните и надзорни съвети, което напълно освободи предприятията от държавна намеса. Окончателната разпродажба на миноритарните пакети трябва да завърши до края на 2001 г. Докладът на ЕБВР Transition Report 2000 постави много висока оценка на България за напредъка в приватизацията на големи предприятия в промишления сектор. При скала за оценка от 0 до 4+, България получи 4-и единствено Чехия, Унгария, Естония и Словакия се класираха на по-предна позиция с оценка 4.

Преструктуриране на естествените монополи

Напредък бележи и либерализацията на енергийния сектор. Окончателно бяха обособени в самостоятелни дружества структурите на НЕК, отделени в сфери за производство, преразпределение и доставка на електроенергия за крайни потребители. В приватизационния план вече са включени почти всички самостоятелни предприятия от електроенергийната система. Част от водно-електрическите централи вече са частни, а други са в напреднала фаза по приватизация. Правителството прие законопроект за изменение на енергийния закон през март 2001 г. за либерализиране на пазара на електроенергия и газ от 2002 г. Промените предвиждат възможност за директно договаряне на големи предприятия с алтернативни доставчици на газ и електроенергия, което ще ограничи значително монопола на Булгаргаз и НЕК. Законопроектът ще бъде приет от новия парламент.

НЕК успя да удвои износа на електроенергия през 2000г. и отчете солидна печалба. Топлоенергийните дружества останаха основното губещо перо в енергийния сектор. Част от отчетените загуби за 2000 г. бяха следствие на поскъпване на горивата. В положителен план, 3 от топлофикационните дружества преминаха към регионално ценообразуване през 2000 г., с което се прекратява и тяхното субсидиране. Други 5 дружества последваха същата процедура през 2001 г., в резултат на което бюджетът за 2001г. съкрати двойно субсидиите до 50 милиона лева в сравнение с 2000 г.

Реформата в телекомуникациите протича в рамките на нова стратегия за приватизация на БТК. Сделката за приватизация на БТК бе отложена и бе изготвена на нова стратегия за приватизация, което отложи възможностите за привличане на външни инвестиции в компанията. В процеса на изготвяне на новата стратегия за приватизация на БТК се забелязва положителна нагласа към обособяване на компанията в 3 отделни структури: за фиксирани телефонни услуги, мобилни услуги и Интернет. В ускорени срокове бе проведен прозрачен търг за втори частен GSM оператор, който започва да предлага услуги от юли 2001г. В следствие на създадените условия за конкуренция, цените на GSM услугите и аналоговите мобилни телефонни услуги вече отбелязаха чувствително намаление. В ход влиза и тръжна процедура по отдаване на TETRA лиценз за мобилни телефонни услуги за специализирани големи потребители в държавната администрация и бизнеса. Трети GSM лиценз ще бъде предоставен на БТК в процеса на приватизация. Същевременно, парламентът потвърди срока за премахване монопола на БТК в края на 2002 г., а интерес към изграждане на втора мрежа от фиксирани телефонни услуги бе изразен от гръцката ОТЕ, спечелила търга за втори GSM.

Инфраструктура

Министерството за регионално развитие обяви амбициозна инвестиционна програма в средносрочен период до 2005г. Проекти на обща стойност малко над 8 милиарда евро ще бъдат насочени към подобряване на водоснабдяването, изграждане на транспортна инфраструктура и екология. Предвижда се привличане на средства основно чрез частни концесионери, предприсъединителните фондове и бюджетни средства.

В края на 2000 г. приключи процедурата за отдаване на концесия върху водоснабдителната система за столицата. Британската компания Water International спечели търга и през 2001 г. започна инвестиционната си програма по модернизация на водоснабдителната мрежа. Подобни концесионни схеми бяха приложени за градския транспорт в някои общини, за малка част от транспортните линии в София и за редица общински услуги.

Сравнителна оценка за либерализацията на инфраструктурата по скала от 1 (минимална) до 4+ (максимална). ЕБВР, Transition Report 2000

	Телекомуникации	Електроенергия	Железници	Пътница	Водоснабдяване
Чехия	4	2	2+	2+	4
Естония	4	4	4	-	4
Унгария	4	4	3+	3+	4
Латвия	3	3	3+	2+	3
Литва	3+	3	2+	2+	3+
Полша	4	3	4	3+	4
Словакия	2+	2	2+	2+	-
Словения	2+	3	3+	3	4
България	3	3+	3	2+	3
Румъния	3	3	4	3	3
Класация за България (1 до 10)	6-8	3	7	5-9	7-9
Класация в Хелзинкската група (1 до 5)	2-4	1	3	2-5	2-4

Пазар на труда

Продължителното запазване на двуцифрени показатели за нормата на безработица се дължи до голяма степен на дълбоките структурни промени, през които премина България. След въвеждане на паричния съвет се полагат непрекъснати усилия за повишаване гъвкавостта на пазара на труда. Данните от месечните наблюдения на Националната служба по заетостта (<http://www.nsz.government.bg>) показват, че през последните четири години оборотът на пазара на труда (общо загубилите и намерили работа) е близо 100% от работната сила, което свидетелства за повишаване гъвкавостта на пазара на труда. В началото на 2001 г. Парламентът одобри промени в кодекса на труда, които са напълно съвместими с изискванията на ЕС и МОТ¹. Те увеличиха правомощията на работодателя по отношение на по-гъвкава заетост, облекчиха фирмите при приспособяване на работната сила към промените в икономическата среда и създадоха възможност за прекратяване на трудовите договори по икономически причини. Бе ограничена ролята на наследените колективни договори от предприватизационния период и се въведоха ясни правила за сезонна заетост. Докладът на МВФ за България подчертава положителните промени в Кодекса на труда. Тези допълнения създават условия за по-гъвкава заетост и работно време. По преценка на МВФ като цяло бизнес средите са доволни от извършените промени в Кодекса на труда. Бюджетът започна да финансира програми (active labour market programmes), които увеличават заетостта в региони с висока безработица.

Пенсионно и здравно осигуряване

Завърши лицензирането на 12 частни пенсионни фонда, които от 2002 г. започват да събират част от задължителните пенсионни осигуровки за родените след 1959 г. Изборът на фонд от втория пенсионно-осигурителен стълб приключва до септември 2001 г. Рекламната кампания вече започна, а сред небанковите финансови посредници изпъкват известните международни имена на Allianz и ING. Частните фондове постепенно ще изземат една част от финансовия ресурс на първия стълб, монополизирани от държавата. Осигурителната тежест няма да се увеличи, защото вноските към частния втори стълб ще бъдат за сметка на първия стълб. Финансовият ресурс ще се капитализира на

¹ Bulgaria: 2000 Article IV Consultation and Fifth Review Under the Extended Arrangement--Staff Report; http://www.imf.org/external/pubs/cat/date_sp.cfm

индивидуална основа, което ще повиши стимулите за осигуряване и ще увеличи предлагането на дългосрочни финансови инструменти.

От средата на 2001 г. влиза в действие и болничната здравна помощ, регулирана чрез новоучредената Здравна Каса. Досега касата покриваше само разходи за доболнична помощ на осигуряващи се лица. С разширяване дейността на касата ще се ограничи ролята на централния бюджет за финансиране на здравната система, но оттеглянето ще бъде плавно, тъй като Касата ще започне първоначално да покрива само 20% от реалните болнични разходи.

Пазарната реформа в селското стопанство

България е първата страна, подписала многогодишното и едногодишно споразумение с ЕС по програмата SAPARD и първата страна получила акредитация на Агенция по разпределението на средствата. Селскостопанските производители вече имат на разположение документацията по процедурите за кандидатстване. Годишно те биха могли да усвоят 53 милиона евро по програмата, което би повишило значително тяхната инвестиционна активност.

След като приключи процеса по възстановяване на земята, значителен напредък бе отчетен и при възстановяване на земи и гори от горския фонд. Към края на март 85.35% от предвидената за възстановяване горска площ беше върната на предишните собственици или наследници. Беше подготвен и проекто-закон за комасация на земите, с цел да се окрупни обработваемата площ и да се разшири пазара на земя. Практиката показва, че в равнинните райони с големи обработваеми площи, пазарът на земя реално функционира, а механизацията за обработка все повече се подобрява. В полубалканските и балкански райони липсва търсене за разпокъсаните дребни площи и се очаква комасацията да повлияе положително. Министерството на земеделието определи като приоритет развитието на екологично чисти селскостопански продукти. Специализирана лаборатория ще издава сертификат и поставя отличителен знак за органично чисти продукти.

Селското стопанство остана изолирано от кризата с разпространението на "луда крава" и шап в Европа. Благодарение на добрия ветеринарен контрол не бе регистриран нито един случай на тези заболявания. Благодарение на проект по ФАР, граничен пропускателен пункт "Капитан Андреево", който е най-важният от ветеринарна гледна точка пункт между България и Турция, е оборудван напълно в съответствие с изискванията на ЕС.

В началото на 2001 г. бе приет Закон за рибовъдство и аквакултура, който осигурява законовата рамка за прилагане на всички основни аспекти на Общата политика в рибовъдството. Той е базата за прилагане на повече от 25 основни законови акта на ЕС, които третират всички основни аспекти на Общата политика.

3. Оценка на съответствието по Копенхагенските критерии

3.1 Наличие на функционираща пазарна икономика

3.1.1 Либерализация на цените и търговския режим

Либерализация на цените

В началото на 2001 г. относителният дял на фиксираните цени в потребителската кошница отбеляза известно намаление спрямо 2000 г., за което допринесе и либерализацията на цените на топлоенергията. С обособяването на топлофикационните

дружества в самостоятелни единици към общините бе предоставено правото на 8 малки дружества да формират самостоятелно цените си, което е също крачка в правилната посока към либерализация. Преобладаващата част от топлофикационните дружества останаха с централно регулирани цени. Въпреки частичната либерализация в цените на топлоенергията, ние ги включихме с пълното им тегло при определяне дела на регулираните цени за 2001 г. В средата на 2000 г. бе отменен контрола върху цените на брикети, но в последствие Агенцията по енергетика и енергийни ресурси въведе временна максимална търговска надбавка за единствения производител на брикети, което представлява частичен контрол върху цената на брикетите. Кабинетът предостави правомощия на държавният монополист Булгаргаз да определя самостоятелно цените на природния газ, с което практически се премахва директния контрол. Беше взето и принципно решение за либерализация цените на цигарите.

Броят на стоките с регулирани цени през 2001 г. намаля с две позиции спрямо 2000 г., но поради промяна в потребителските тегла, относителният дял на регулираните стоки и услуги се повиши от 20% през 2000 г. до 20.6% през 2001 г. **Докладът на ЕБВР за страните в преход през 2000г. потвърди оценката на ЕК, че цените в България могат да се смятат за либерализирани в степен съпоставима с функциониращи пазарни икономики.**

Контролирани цени в потребителската кошница

Стоки и услуги	Тегло в потребителската кошница (%) за 2000г.	Тегло в потребителската кошница (%) за 2001г.
Фиксирани цени	16.302	16.022
Електроенергия	7.135	7.787
Топлоенергия	2.491	1.934
Брикети	0.470	
Природен газ	0.360	
Пощенски и телефонни услуги	2.736	3.340
Цигари	3.110	2.961
Наблюдавани цени	3.649	4.573
Вода за населението	0.866	1.089
Лекарства	2.783	3.484
Общо	19.951	20.595

Либерализация на търговския режим

Редовният доклад на ЕК за 2000 г. признава външнотърговския режим на България за либерален. В периода след доклада бяха приети нови облекчения при либерализиране на режима. През 2001 г. бяха направени следващи стъпки на либерализация на промишления внос от ЕС, а от 01.01.2002 г. целият внос на промишлени стоки от ЕС ще стане безмитен. По силата на членство в ЦЕФТА напълно бяха премахнати митата при внос на промишлени стоки от Чехия, Унгария, Словакия и Словения, а за Румъния и Полша средноаритметичната стойност на митата за внос на промишлени стоки е едва 0.05%. Най-убедително доказателство за намалената протекция от внос е фактът, че ефективната митническа ставка /приходи от мита и митнически такси към внос/ е спаднала от 2.8% през 1999 г. до 1.7% през 2000г, което е пренебрежимо ниска бариера пред вносителите. От началото на 2001 г. средноаритметичната митническа ставка за страните със статут на най-облагодетелствана нация бе намалена от 13.7% на 12.4%, в т.ч. от 11% на 10% за индустриални продукти и от 24% на 22% за селскостопански. Среднопретеглената митническа ставка спрямо вноса за 2000 г. бе намалена от 8.5% на

7.04%. Продължи унифицирането на митническия режим като броят на различните ставки бе намален от 25 на 22.

Високата степен на либерализация на външната търговия бе отчетена и от доклада на Световната Банка публикуван в началото на 2001г. /Bulgaria - Country Economic Memorandum: The Dual Challenge of Transition and Accession. <http://www.worldbank.bg/press/2001-2-eccbg.phtml/>. Висока оценка за търговската либерализация постави и ЕБВР, която оцени режима в България с максимално възможната оценка през 2000 г.

3.1.2 Отсъствие на бариери за навлизане на пазара (установяване на нови фирми) и за излизане от пазара (ликвидация и несъстоятелност)

Бариери за навлизане

Големият брой регистрации по търговския закон е индикатор за отсъствието на сериозни бариери за навлизане на нови икономически субекти. Само за първото тримесечие на 2001 г., броят на новите регистрации публикувани в Държавен Вестник е 2,780. От май 1999 г. до май 2001 г. броят на регистрираните стопански единици /изключвайки административни дружества, учебни, здравни и други институции с нестопански характер/ се е увеличил с 19.1% до 654,381 или по 1 регистрация на всеки 12-ти българин. Увеличението е изцяло заслуга на частният сектор, докато държавните стопански единици са под 1% от общия брой регистрации. Още по убедителен показател за нарастващ брой действащи нови дружества е регистъра за ДДС. Към края на март 2001 година регистрираните по ДДС дружества са 61,823, което представлява увеличение с 7.2% спрямо същия месец на 2000г., с 19.4% спрямо 1999г. и с 25.3% спрямо март 1998 г.

Продължиха и усилията по подобряване на бизнес средата за функциониране на частния сектор. Успоредно с намалената данъчна тежест, бяха премахнати или облекчени 121 лицензионни режима през 2000 г. и се предвижда премахването на други 40 през 2001г. За улеснение на бизнеса бе създадена и възможност за подаване на данъчни декларации по ДДС и ДООД чрез Интернет. Междувременно в министерствата и съдебните институции бяха въведени механизми за еднократно обслужване (one-stop shop) регистрацията и дейността на малките фирми. В последния доклад на БИБА (Асоциацията на Международните Инвеститори в България, <http://www.biba.mobikom.com/publications.html>) беше потвърден значителният напредък по-подобряване на бизнес средата. Инвеститорите отчитат подобрения диалог с правителството и ефективното прилагане на законодателни промени, предложени от Асоциацията.

Бариери за излизане

Държавният бюджет все повече намалява субсидиите за неефективни предприятия. В абсолютен размер проектобюджетът за 2001 предвижда с 14.4% по-малко субсидии за стопански предприятия като в относителен размер, техният дял в БВП ще намалее до 0.7% през 2001 г. спрямо 0.9% през 2000 г. и 1.4% през 1999 г. Субсидиите остават основно в топлофикацията и железопътния транспорт, а във всички останали сектори държавните предприятия функционират като равноправни субекти с частните дружества и не представляват бариера за свободен вход и изход. Същевременно бяха ограничени и непреките форми на държавна помощ, които в миналото се изразяваха в отписване на данъчни задължения на Булгаргаз и други големи държавни дружества, които от своя страна опрощаваха задължения на предприятия длъжници и така забавяха излизането от пазара на неефективни държавни фирми. Красноречив факт за ефективното налагане на твърди бюджетни ограничения беше решението да се намали броя на държавните

предприятия от списъка за контрол върху заплатите. В списъка влизаха 121 губещи или неефективни предприятия, чийто брой беше редуциран до 60 поради трайни признаци на повишена производителност и положителен финансов резултат. Беше намален и броят на губещите държавни и общински фирми от 1059 през 1999 г. до 909 през 2000 г. като голяма част от този брой се дължи на институции със социални функции и минимален ефект върху реалния сектор.

През 1999 г. беше успешно осъществена програмата за ликвидация или приватизация на около 100 губещи държавни предприятия като техния брой беше сведен до 14. От тях през 2000 г. бяха приватизирани 5, а преговорите за други 6 са в напреднала фаза. Прието беше изменение в търговския кодекс през октомври 2000 г. с цел ускоряване на процедурите по ликвидация. С помощта на чуждестранни експерти бяха организирани специализирани курсове за подготовка на синдици и съдии по ликвидацията на предприятия за повишаване на тяхната квалификация. Бяха предприети ускорени процедури по събиране на необслужваните данъчни задължения. Министерството на финансите придоби право да стартира процедура по несъстоятелност в 7 дневен срок след просрочване на крупни данъчни задължения. Делът на просрочените данъчни задължения беше понижен под 1% от БВП.

От създаването на новия Булстат регистър от началото на 1999 г. до 1 май 2001 г. са отчетени 21,702 прекратени регистрации, което е добро постижение на съдебната система и показва, че законодателството ефективно се прилага и по отношение на изхода от пазара. За първото тримесечие на 2001 г. в Държавен Вестник са отразени 411 нови решения за прекратяване на търговски дружества или стартиране на процедура по ликвидация. За същия период са стартирани 68 процедури за несъстоятелност и са обявени в несъстоятелност 48 дружества.

Макроикономическите показатели убедително доказват, че влиянието на държавата върху реалния сектор, чрез субсидии или непреки форми на държавна помощ е сведено до минимум и не застрашава свободния вход и изход. Броят на новорегистрираните дружества и отписани регистрации е огромен, законодателната среда и нейното прилагане и институционална подкрепа са сред най-добрите измежду страните-кандидати. Констатацията за наличието на подходяща законодателна среда беше потвърдена и в изследването на ЕБВР в Transition Report 2000, където България бе оценена наравно с водещите страни кандидати по отношение на търговското законодателството и капацитета за неговото прилагане. Изследването е проведено от международни експерти на сравнителна база в областта на търговския закон; процедурите по неплатежоспособност и ликвидация; и банкови обезпечения. И трите сфери имат пряко отношение към свободното навлизане на пазара и излизане на неефективни фирми. България получи близка до максималната оценка и е на първо място в класацията на страните кандидати, заедно с Унгария, Полша, Латвия и Словения.

ЕБВР: Transition Report 2000, Оценка на търговското законодателство и ефективното му прилагане. Оценки от 1 (минимална) до 4+ (максимална).

	Законодателство	Ефективност и приложение	Общо
Чехия	3	3+	3+
Естония	4-	3+	4-
Унгария	4	4-	4-
Латвия	4	4-	4-
Литва	4	3+	4-
Полша	4-	4	4-
Словакия	3	3	3
Словения	4	4-	4
България	4	4-	4-
Румъния	4-	3+	4-
Класация за България (1 до 10)	1-5	2-5	2-8
Класация в Хелзинкската група (1 до 5)	1-3	1-2	1-4

Общата оценка по този критерий е, че България изпълнява условията за наличие на свободен вход и изход. Както статистическите показатели така и международната експертна оценка от ЕБВР на законовата среда и нейното приложение доказват, че България е в първата половина на страните-кандидати признати за функциониращи пазарни икономики по отношение на този критерий. Въпреки принципните институционални слабости по приложение на законите, те не съществуват в сферата на свободно навлизане и излизане на фирми и считаме за неоснователни и преувеличени критиките по този критерий в последния доклад на ЕК за изпълнението на Копенхагенските икономически критерии.

3.1.3 Правна система. Прилагане и изпълнение на закони и договори

Съдилища

В края на 2000 и началото на 2001 г. продължи подобряването в дейността на съдилищата по отношение на прилагане на Търговския кодекс и особено в чувствителната сфера на несъстоятелността. През първото тримесечие на 2001 българските съдилища са обявили за неплатежоспособни и са открили процедури по несъстоятелност на 68 предприятия и са обявили 48 предприятия за несъстоятелни. И в двата случая има увеличаване на активността на съдилищата.

В резултат на изменения, направени през октомври 2000 в Търговския кодекс, съдилищата получиха възможност за по-ефикасно прилагане на процедурите по ликвидация на фирми. Като цяло скоростта на работа на съдилищата се увеличава, но са необходими още усилия в това отношение.. От друга страна, с натрупването на съдебна практика съдебните решения в стопанската област стават по-унифицирани и оттам предвидими.

В резултат на неколкогодишното подобрене в дейността на съдилищата и в показателите на тяхната ефективност може да се заключи, че те са в състояние да обслужват нормалния стопански оборот на функционираща пазарна икономика. Тяхната ефективност може да бъде подобрена значително чрез осигуряване на съдебна информационна система, чрез подобряване на материалната база на съдилищата и чрез по-нататъшни усилия в обучението и в повишаването на квалификацията на магистратите.

Пазарна рамка на имуществените права

Пазарната рамка на имуществените права продължава да се развива. През 2000 ефективно завърши процеса на възстановяване на имуществените права върху земята, като по данни на Националния статистически институт са възстановени правата върху 99,9% от селскостопанската земя. По отношение на горите, към края на април 2001г. 85,3% от горските площи са възстановени на техните собственици. През 2000 за пръв път беше приложен на практика регламентът (Закона за съхранение и търговия със зърно) за търговия със складови записи за зърно, като оценките за неговото действие са положителни. За реколта 2000 са лицензирани 25 публични складове и значителен брой зърнохранилища, в които са вложени около 10 % от зърнената реколта. Очакванията за 2001 са за продължаващ ръст на използването на този механизъм за прехвърляне на имуществени права. Данните на консултанта по пилотния проект ACDI/VOCA сочат значителен успех на проекта.

През октомври 2000 беше приет Законът за ипотечните облигации, който урежда една особено важна сфера на имуществените права върху недвижима собственост. Неговите разпоредби дават възможност за по-гъвкаво финансиране и обслужване на ипотечи и редица финансови посредници вече са разработили съответни инструменти за активно участие на този пазар. И за този инструмент очакванията са за значителен ръст на пазара през 2001.

От януари 2001 е в сила Законът за кадастъра и имотния регистър, който предвижда създаването на информационна база за имуществените права върху земя и недвижима собственост. Осъществяването на тези цели ще подобри значително информацията за имуществените права и ще улесни функционирането на стопанския оборот.

В резултат на значителните подобрения, пазарната рамка на имуществените права в България е в състояние да обслужва функционирането на пазарната икономика. Въпреки този напредък, обаче, остават редица области, в които значителни подобрения са възможни и желателни – фактическото извършване на дейностите по Закона за кадастъра и имотния регистър, по-нататъшното активизиране на пазара на зърно и оттам на земя, подобряване на защитата на правата на кредиторите, усъвършенстване на действието на капиталовия пазар и на пазара на труда и т.н.

Регулиране

През 2000 продължи изграждането на регулативния капацитет на държавата в България. Държавната комисия по далекосъобщения активно участва в лицензирането на национални и местни електронни медии и в структурирането на правилата и пазарните взаимоотношения в сектора на далекосъобщенията. Тази комисия проведе успешно международен търг за лиценз на втори GSM оператор и стартира процедурата за трети оператор. Новосъздадената комисия за осигурителен надзор играе основна роля в структурирането на нововъзникващия сектор от осигурителни финансови посредници в България. Благодарение на нейната дейност бяха лицензирани редица пенсионни фондове и беше осигурено нормалното провеждане на реформата на пенсионното осигуряване.

В началото на 2001 след преговори с МВФ и Световната банка, правителството прие промени в националната енергийна стратегия, най-важните от които бяха решенията за по-значителна либерализация на пазара на електроенергия (преминаване от модел на

единствен купувач към модел на свободен достъп на трети лица до мрежата) и на природен газ (либерализиране на вноса за големи потребители). Основната структурна промяна в стратегията е предоставянето на по-големи регулативни функции на Държавната комисия по енергийно регулиране, която се превръща в основен регулативен орган на енергийния пазар. **Дейността на тези, както и на други регулативни органи (Комисия за защита на конкуренцията, Национална здравноосигурителна каса и др.) дава основание да се заключи, че регулативната рамка, необходима за действието на функционираща пазарна икономика, е налице в България.**

Прилагане и изпълнение на закони и договори

През 2000 общата престъпност се стабилизира на постигнатото през 1999 ниско ниво и разкриваемостта остана относително висока. Общата достъпност до правосъдие продължи да се подобрява, макар и с относително бавни темпове. Съществуващата рамка за съдебно и извънсъдебно уреждане на спорове продължава да се развива, като по-нататъшният напредък в голяма степен зависи от подобряването на дейността на съдилищата.

Корупционността на средата в България продължава да намалява. В международния индекс на корупционните възприятия на Transparency International България се е придвижила между 1998 и 2000 от 66 на 53 място, като по своите показатели се изравнява със Словакия и с Латвия и е близо до Чехия, Литва и Полша (<http://www.transparency.org/>). В мониторинга на Коалиция 2000 (<http://www.online.bg/coalition2000/>) в периода април 1999 – януари 2001 всички обективни показатели за корупционност отбелязват значително намаление, а показателите на субективните оценки – слабо повишение, като общият индекс (при скала от 0 за липса на корупция до 10 за пълна корумпираност) спада от 3.88 до 3.60.

В годишния доклад на ЕБВР оценката за ефективността на прилагането на търговското законодателство, което включва и изпълнението на договори, е близка до максималната възможна и България е в групата на първите пет кандидатстващи страни по този показател.

През последните две години се отчита подобрение на прилагането и изпълнението на закони и договори в България. В резултат на този процес стопанската среда в България се характеризира с приемливо ниво на спазване на правилата. Основните посоки, в които може да се търси по-нататъшно подобрение, са в скоростта и предвидимостта на правоприлагането.

Оценка за правната система в България

Общата оценка от прегледа на правната система в България е, че през последните години се забелязва значително подобрение в нейното състояние и действие и тя е в състояние да обслужва нуждите на функциониращата пазарна икономика. Ефективността на съдилищата се е увеличила и те са в състояние да осигуряват стопанския оборот. Пазарната рамка на имуществените права е налице и качеството ѝ се подобрява. Административните регулатори във всички основни области на икономическа дейност са създадени и действат в продължение на повече от година. Нивото на прилагане и изпълнение на закони и договори е значително подобрено. Въпреки този напредък, остават редица области, в които е необходимо значително по-нататъшно подобрение и усъвършенстване.

3.1.4. Макроикономическа стабилност

През 2000 и през първата четвърт на 2001 развитието на българската икономика продължава да бъде стабилно и положително. Отчетеният растеж на БВП за 2000 от 5.8% е най-високият за България от началото на прехода. Основните двигатели на растежа през 2000 за първи път от началото на прехода са инвестиционното търсене и износът, което показва, че растежът се осъществява на устойчива основа и може да бъде продължен.

Инфлационните процеси през 2000 и началото на 2001 показват способността на икономиката да реагира на значителни промени в световните цени (цената на петрола и курса на долара). Същевременно, външната търговия и притокът на чужди инвестиции са балансирани, което допринася за намаляване на съотношението на публичния дълг към БВП.

След значителното си увеличение в резултат на структурната реформа, безработицата се стабилизира на относително високо ниво, но в началото на 2001 г. , след отчитане на сезонните колебания, показва тенденция към спад. Относително високото ниво на безработица, обаче, остава предизвикателство за макроикономическата стабилност.

Общата оценка по отношение на макроикономическата стабилност е, че в България тя е благоприятна за функционирането на пазарна икономика. В продължение на близо четири години България устойчиво поддържа макроикономическа стабилност и стопански растеж.

3.1.5 Широк консенсус за основните направления на икономическата политика

В периода, обхващащ края на 2000 и началото на 2001, българското общество е пред парламентарни избори. Програмите на основните политически сили съдържат различни обещания и намерения, но всички те се вписват в основната насока на икономическата политика следвана през последните четири години. Всички те предвиждат запазване на вече установените правила на паричен съвет и на финансова дисциплина, предприемане на действия за продължаването на структурните реформи и по-нататъшна работа по изпълнението на достиженията на европейското право в процеса на преговори за присъединяване към ЕС.

Наличието на този широк консенсус не означава, че в обществото липсват различни, понякога и крайни, мнения за необходимата икономическа политика. Загълбочаването на реформите има свои противници в лицето на загубили работните си места или възможностите си за лесно забогатяване стопански субекти. Политическото представителство на тези интереси, обаче, е маргинално и те не определят дневния ред на икономическата политика и на реформите.

Общата оценка по този критерий е, че в България съществува широк консенсус за основните направления на икономическата политика и той гарантира нормалното функциониране на пазарната икономика в страната.

3.1.6 Наличие на развит финансов сектор

В периода след последния Редовен доклад на Европейската комисия България постигна съществен напредък в развитието и укрепването на банковата система. Продължи

задълбочаването на интермедиацията в частния сектор. Банковата система подобри своята дейност и реализира печалба за 2000 г. с над 32 % по- висока в сравнение с предходната година. България вече е постигнала пълно или частично съответствие с 25^{те} основни Базелски стандарти. Значителен напредък бе отбелязан в работата на банковия надзор и в съблюдаването на надзорните регулации, в резултат на което в края на 2000 г. редовните кредити достигнаха около 92% от всички кредити. Запази се тенденцията на нарастване на кредита за частния сектор.

Законодателни и нормативни промени

През втората половина на 2000 г. и началото на 2001 г. продължава усъвършенстването на законодателната рамка, в която функционира българската банкова система. Промените са насочени към по-нататъшно хармонизиране на българското законодателство с Директивите и изискванията на Европейския съюз. Промените в наредбите на БНБ целят по-нататъшно усъвършенстване на изискванията за разумна банкова дейност и създаване на по-благоприятни условия за кредитиране. България вече изгради подходяща рамка за нормалното функциониране на банков надзор.

Нова
класификация
в
закон

~~Законът за банките~~ претърпя допълнителни промени, свързани както с ускоряване и усъвършенстване на процедурите по удовлетворяване на кредиторите на банките, обявени в несъстоятелност, така и с усъвършенстване възможностите за извършване на мерки съвместни с Бюрото за финансово разузнаване за предотвратяване и разкриване на действията по изпирането на пари.

Приет бе *Закон за електронния подпис*. Създадени са работни групи, които подготвят под-законовата нормативна база, свързана с него.

В края на 2000 г. БНБ прие *Наредба за изменение и допълнение на Наредба 4 за позициите на банките в чуждестранна валута*, с която се цели да се подобри управлението на валутните позиции на банките. С поправките към Наредба 4 банките се задължават да поддържат открити валутни позиции не повече от 15% от своята капиталова база за всяка отделна валута с изключение на Еврото. Съкращават се на 30% и нетните открити валутни позиции. Поправките към Наредба 4 въвеждат и допълнителни изисквания към банките относно правилата за управление на валутните позиции и риска, свързан с валутните трансакции.

БНБ въведе промени и в *Наредба 7 относно големите експозиции на банките*, както и в Наредба 26 за сделките на финансовите къщи с чуждестранна валута.

През периода след последния Редовен доклад на Европейската комисия продължи изграждането и усъвършенстването на подзаконовата нормативната база, свързана с новия Закон за публично предлагане на ценни книжа. Бяха подготвени Наредби, третиращи проблемите на търговото предлагане за закупуване и замяна на акции, изискванията към дейността на управляващите и инвестиционните дружества, разкриване на дяловото участие в публично и инвестиционно дружество и др. Допълнения претърпя Наредбата за извършване на дейност като фондова борса, организатор на неофициален пазар на ценни книжа, инвестиционен посредник, инвестиционно дружество и управляващо дружество в частта ѝ третираща разрешаването на извършване на сделки с ценни книжа в чужбина. Поправки бяха направени и в Наредбите за изискванията към дейността на инвестиционните посредници и за капиталовата адекватност и ликвидността на инвестиционните посредници.

Структурни промени

Наблюдаваният период след последния Редовен доклад на Европейската комисия през 2000 г. се характеризира с по-нататъшни промени в областта на реструктурирането и приватизацията на банките, а така също и на платежната система, насочени както към усъвършенстване хармонизирането на българския банков сектор с изискванията на Европейския съюз, така и към създаване на благоприятни условия за разширяване на кредитирането и укрепване стабилността на сектора.

Над 80% от активите на банковата система в България са приватизирани и банковата приватизация е вече към свой край. След приватизацията на най-голямата българска банка "Булбанк" през 2000 г. над 73% от активите на банковата система са под контрола на чужди банки. През 2001 година предстои продажбата на стратегически инвеститор на банка "Биохим" и на останалите 34.3% от държавния дял в Централна кооперативна банка (ЦКБ). През февруари 2001 г. правителството прехвърля дела на Държавен фонд "Земеделие" в Банковата консолидационна компания. Банка ДСК продължава да бъде държавна банка, но тя вече функционира напълно в съответствие със законната и регулативната рамка за търговските банки. Продължава реструктурирането на Банка ДСК с цел диверсифициране на нейната дейност и подобряване на конкурентоспособността ѝ. Извършва се и усъвършенстване на информационната система на банката. През януари 2001 г. Министерският съвет реши да прехвърля 25% от акциите на Банка ДСК на Банковата консолидационна компания.

През м. май 2001 БНБ проведе търг, чрез който избра фирма-изпълнител за реализацията на проекта по въвеждане на RTGS разплащателна система, съобразена с основните принципи на функциониране, дефинирани от Комитета по платежни и сетълмент системи към BIS Базел, както и с принципите, възприети от Европейската централна банка за страните от еврозоната.

Беше разширен обхватът на кредитния регистър с цел осигуряване на по-добра информация за кредитите, постъпващи от чужбина.

През периода след последния Редовен доклад на Европейската комисия се задълбочиха усилията по изграждане на ефективен и добре функциониращ капиталов пазар. Основа за това бе новият Закон за публично предлагане на ценни книжа и подзаконната нормативна уредба, свързана с него. Задълбочи се търговията с ценни книжа на фондовата борса. Общият брой на изтъргуваните ценни книжа през 2000 г. се удвои в сравнение с 1999 г. През октомври 2000 бе лицензирано първото в страната управляващо дружество. Държавната комисия по ценните книжа издаде разрешение на "Златен лев Капитал" АД за извършване на дейност по управление на дейността на инвестиционно дружество по инвестиране в ценни книжа на парични средства, набрани чрез публично предлагане на акции, както и по управление на портфейлите на други портфейлни инвеститори.

България прогресивно се предвижда към диверсифицирана пенсионна система, която се основава на три стълба и включва както публичния, така и частния сектори. Завърши лицензирането на 12 частни пенсионни фонда, които от 2002 г. започват да събират задължителни пенсионни осигуровки за родените след 1959 г. Изборът на фонд от втория пенсионно-осигурителен стълб приключва до септември 2001 г. Очаква се чрез частните пенсионни фондове да повишат стимулите за осигуряване и да се увеличи предлагането на дългосрочни финансови инструменти.

След банковата криза от 1996-97 г. приоритет за България е изграждането на добре функциониращ и стабилен банков сектор. В периода след последния Редовен доклад на Европейската комисия се наблюдава устойчиво подобряване на способността на банковия сектор да насочва спестяванията към продуктивни инвестиции, което се изразява в продължилото нарастване на кредита за частния сектор. Над 73% от активите на банките са вече под контрола на чужди банки, което благоприятства подобряването както на банковия мениджмънт, така и на интермедиацията в сектора.

Паричните агрегати продължават да отбелязват нарастване както в номинално, така и в реално изражение. Тенденцията към нарастване на М3 се запазва и през първото тримесечие на 2001 г. В края на 2000 г. М3 (широки пари) нарасна с 26.4% в номинално изражение и с 13.5% в реално изражение спрямо 1999 г. Реалният прираст на широките пари е най-високият след въвеждането на паричния съвет, което е индикатор за задълбочаване на тенденцията към възстановяване на доверието в системата и съответно на търсенето на пари. Паричният мултипликатор нарасна от 2.7 в края на 1999 до 3.08 в края на 2000 г., което е резултат от намаляването както на задължителните минимални резерви на банките от 11% на 8% в средата на 2000 г., така и на отношението на парите извън банките към депозитите. Паричният мултипликатор продължи да расте и достигна 3.24 през първото тримесечие на 2001 г. През второто полугодие на 2000 г. динамиката на М3 се определя главно от нарастването на резервните пари и на паричния мултипликатор. През същия период прирастът на паричната маса от резервните пари се дължи изцяло на увеличаването на нетните чуждестранни активи. Същите тенденции се запазиха и през първото тримесечие на 2001 г.

Отношението на М3 към БВП достигна около 36% в края на декември 2000 г., което е свидетелство за задълбочаване процеса на ремонетизация след банковата криза, възстановяване на доверието в банковата система и националната валута. За сравнение, в Литва, чиято банкова система се намира в обстановка, сходна с тази в България, както поради факта, че функционира в условията на паричен съвет, така и поради преминаването ѝ през банкова криза през 1995 г., отношението на широките пари към БВП е само 23.3% в края на 2000 г. (Republic of Lithuania: 2000 Article IV Consultation (<http://www.imf.org>) Монетизцията в Литва е значително по-слаба от тази в България, което показва, че България е отбелязала напредък във възстановяването на банковия сектор.

В края на 2000 вътрешният кредит отбеляза слабо нарастване в номинално изражение и дори спад с 1.4% в реално изражение. Този процес се обяснява с драстичното съкращаване (с 46.9% в реално изражение) на кредита за нефинансовите държавни предприятия, което е свързано с тяхното намаляване в резултат на приватизирането или закриването на губещите от тях. За сметка на това кредитът за частните предприятия и населението продължи да нараства през 2000 г. както в номинално, така и в реално изражение. Тенденцията му към нарастване се запази и през 2001 г. Съответно, продължи да расте и отношението на кредита за частния сектор към БВП, като в края на 2000 г. то достигна 14.7% спрямо 13.5% в края на 1999 г. Показателите за кредита за частния сектор в България са напълно съизмерими с тези за Литва, чиято банкова система също функционира в условията на паричен съвет и се намира в период на възстановяване след банковата криза от 1995 година.

Вътрешен кредит за частния сектор

	% от БВП	
	Декември 1999	Декември 2000
България	13.5	14.7
Литва	13.0	14.3

1026740
090107410
СЪСТАВНОСТ
88071217

Източник: БНБ, МВФ

Стабилното нарастване на кредита за частния сектор свидетелства, че българските банки постепенно започват да преодоляват прекалената си предпазливост по отношение на кредитирането, свързана с новата среда, в която те функционират след банковата криза, въвеждането на паричния съвет и на нови строги надзорни регулации, както и на появата на нови клиенти без необходимата кредитна история. Освен мощното присъствие на чужди банки в сектора, положително влияние върху процеса оказват и усилията за намаляване на риска, свързан с кредитирането на частния сектор, подобряването на законовата защита на правата на кредиторите, както и разширяването кръга на първокласните обезпечения при предоставянето на кредити. В същата посока въздейства и подобряването на информационното съдържание на кредитния регистър. Новият Закон за кадастъра и регистрирането на земята, както и постепенното развитие на пазара на земята, характерно особено за райони с големи обработваеми площи, благоприятстват използването на земята като обезпечение и съответно кредитораздаването за селското стопанство. Подобен благоприятен ефект има и развитието на пазара на складови разписки и нарастващото им използване като обезпечение при отпускане на кредити.

Във функционирането на пазара на земята

РРБ
ЮРИДИЧЕСКИ
ОБЪЗ, РИЗ

Особеност на банковата система в България е, че подобрената интермедиация се съпътства от все по-стриктно спазване на надзорните регулации и укрепване стабилността на банковия сектор. Тези успехи на българската банкова система се отчитат от ЕБВР, която в своя доклад за 2000г. констатира, че случаите на нарушаване на основните надзорни регулации са значително намалели (Transition Report, 2000, EBRD).

НАРЪЧНИ # 9 (офиси...)

Надзорни регулации-избрани показатели

	Декември 2000
Открити позиции в чуждестранна валута,% към капиталовата база	-4.34
Обща капиталова адекватност,%	35.64
Редовни кредити,%	91.8
Високоликвидни активи/депозити,%:	
Първична ликвидност	10.36
Вторична ликвидност	25.98

* РЮ Средств
1FE/EBRD/ other
femin
орис

Източник: БНБ

Значителен напредък бе отбелязан както в работата на банковия надзор, така и в съблюдаването на надзорните регулации. След създаването на подходящата регулативна рамка за функционирането на банков надзор усилията на БНБ се насочиха към подобряване качеството на проверките, мониторинга на системите и на тримесечните доклади за състоянието на банките и съблюдаването на регулациите. Към края на 2000 г. редовните кредити нараснаха до около 92% от отпуснатите кредити, което свидетелства за трайно подобряване на качеството на кредитните портфейли на банките. Капиталовата адекватност достигна 35.6% при изискуема 12%, а първичната ликвидност надвиши 10%.

При запазване на методиката за определяне на основния лихвен процент (ОЛП), ликвидността на банките продължава да влияе върху неговото равнище. Освободените левови ресурси след намаляването на процента на задължителните минимални резерви доведе до първоначално намаляване на ОЛП, но впоследствие той започна да расте и в края на 2000 достигна 4.7%, а в началото на 2001 г. отново отбеляза спад. През 2000 г. лихвените проценти по краткосрочните левови кредити отбелязват чувствителен спад с близо 25% спрямо 1999 г., който е още по-силно изразен в реално изражение. След известно повишение през първото тримесечие на 2001 г. те отново бележат спад през април 2001г. Известен спад през същия период бележат и лихвените проценти по новите дългосрочни кредити. Наблюдава се и свиване на маржа между лихвените проценти по кредитите и по депозитите на банките.

Обобщена оценка за развитието на финансовите институции-банковия сектор и пазарите на ценни книжа през 2000 г. в България в сравнение с други страни кандидатки за членство в ЕС, дава докладът на ЕБВР. Използваната скала е от 1 (минимална) до 4+ (максимална).

Страни	Банкова реформа и либерализация на лихвените проценти	Пазари на ценни книжа и небанкови финансови институции
България	3	2
Естония	4-	3
Унгария	4	4-
Латвия	3	2+
Литва	3	3
Полша	3+	4-
Румъния	3-	2
Словакия	3	2+
Словения	3+	3-
Чехия	3+	3
Класация за България (1 до 10)	6-9	9-10
Класация в Хелзинкската група (1 до 5)	1-4	4-5

В резултат на промените, настъпили след последния Редовен доклад на ЕК България вече е постигнала значително приближаване на Закона за банките и прилежащите му регулациите към Базелските стандарти и е изградила добре функциониращ банков надзор, благодарение на което би могла да се придвижи напред в скалата на ЕБВР за банковата реформа и либерализацията на лихвените проценти. Усъвършенстването на законовата и подзаконовата нормативна рамка за функциониране на пазара на ценни книжа, както и развитието на небанковите финансови институции, особено на пенсионните фондове, би могло да се разглежда като основание за придвижване на България напред и в скалата за пазарите на ценни книжа и небанковите финансови институции.

Общата оценка е, че периодът след последния Редовен доклад на ЕК се характеризира с постигане на напредък в развитието и функционирането на финансовия сектор, който се изразява в устойчиво подобряване способността на банковия сектор да насочва спестяванията към продуктивни инвестиции в частния сектор. Подобрената интермедиация се съпътства от по-нататъшно укрепване стабилността на банковия сектор. Високата степен на проникване на

чужди банки в сектора е гаранция за запазване устойчивостта на тези процеси и в бъдеще. Усилията за изграждане на ефективен и добре функциониращ капиталов пазар резултираха в значително усъвършенстване на законната и подзаконната нормативна рамка. Това е условие за реализиране решимостта част от останалите приватизационни сделки да се осъществи чрез публично предлагане и продажба на борсата на големи пакети акции, чрез което да се постигне допълнително усъвършенстване на функционирането на пазара на ценни книжа.

3.2 Способност да се посрещне конкурентния натиск на пазарните сили в ЕС

3.2.1 Съществуване на функционираща пазарна икономика и на макроикономическа стабилност

Функционираща пазарна икономика

В България е налице функционираща пазарна икономика. Цените са либерализирани с малки изключения, като тези изключения не противоречат на европейските стандарти. Постигната е радикална търговска либерализация, която прави България една от най-отворените икономики сред страните-кандидати. Липсват значителни препятствия пред влизането и пред механизмите за излизане от стопанска дейност и нивото на държавна намеса в тези области е ниско и продължава да намалява. Правната система, макар да се нуждае от значителни по-нататъшни подобрения и усъвършенствания, е в състояние да поддържа и гарантира функционирането на пазарната икономика. Същото е вярно и за финансовия сектор, който отбелязва значителни темпове на развитие. Постигната е макроикономическа стабилност, която се поддържа вече четвърта година, която не е сериозно застрашена и която през последните две години доведе до най-високия реален ръст на БВП от началото на прехода. Заложените преди четири години основи на широк обществен консенсус по основните елементи на икономическата политика са стабилни и се разширяват.

3.2.2 Наличие на развит човешки и физически капитал

Физически капитал

През последните три години в България се развива процес на рекапитализация както от страна на държавата, така и в частния сектор. Има значително увеличаване на публичните инвестиции и оттам подобрения в публичната инфраструктура. Правителството прие инвестиционна програма за над 8 млрд. евро, в резултат на която в средносрочна перспектива значително ще се подобри способността на българската икономика да отговаря на изискванията за обществена инфраструктура (енергийна, водоснабдителна, транспортна, екологична) в рамките на европейското пространство.

В частния сектор процеса на рекапитализация е особено интензивен след въвеждане на валутен борд през 1997. През последните три години вносът на инвестиционни стоки е значително активизиран, като средно около две трети от него е внос от страните от ЕС. По този начин европейски технологии и оборудване постоянно проникват в българската икономика и я доближават по отношение на физическия капитал до икономиките-партньори от ЕС.

Тенденциите в развитието на човешкия капитал в България продължават да бъдат противоречиви. Продължават неблагоприятните демографски и емиграционни процеси, които допринасят за намаляването на съотношението на млади и високо образовани хора в общото население. Същевременно, през последните години тенденциите на спад на раждаемостта и на увеличение на смъртността се обърнаха (данни на НСИ: www.nsi.bg/statistika/PopulationList.htm) и се наблюдава известен спад на темпа на емиграция. За първи път от 60-те години се наблюдава нарастване на раждаемостта в течение на три последователни години. Продължаването на тези тенденции в средносрочна перспектива би било благоприятно за качеството на човешкия капитал в България.

През последните години правителството предприе различни мерки за подобряване на общото ниво на човешкия капитал. Заплатите на учителите бяха повишавани приоритетно през последните две години и макар да остават относително ниски, представляват по-сериозен стимул за осигуряване на квалифицирано преподаване в училищата. Изработена е програма за оптимизиране на броя и качеството на висшите учебни заведения. През 2000 българското правителство стартира масштабна инициатива "Българският Великден", целяща да привлече млади и високо квалифицирани българи, живеещи на Запад, да се включат в процеса на интеграция на България в ЕС. През 2001 инициативата се разрасна и се превърна в рамка за подобряване на общото ниво на човешкия капитал в България. През 2001 правителството обяви своята цел да осигури компютърно оборудване и връзка с интернет за всички български средни училища, което в средносрочна перспектива ще допринесе за значително подобряване на компютърната и информационната грамотност на българите.

Оценка за наличието на физически и човешки капитал в България

Процесите на капиталообразуване в България през последните три години показват способността на българската икономика да генерира и да привлича инвестиции, като тази способност показва непрекъснато подобрение. Нивата на инвестиции остават относително ниски, но ако настоящата динамика се запази, в средносрочен план със сигурност ще достигнат и надминат минималните нива, гарантиращи устойчивост на растежа и конкурентоспособност. Същевременно развитието на образователната система и някои обрати в демографските тенденции съдържат положителни елементи за подобряването на нивото на човешкия капитал в България.

3.2.3 Степен на въздействие на политиката на правителството и на законодателството върху конкурентоспособността

Законодателството в областта на конкуренцията е хармонизирано със стандартите на ЕС, както по отношение на регулациите, свързани с господстващо положение на дружества и сливания, така и в областта на държавните поръчки и държавни помощи. Беше отворена за преговори с ЕК главата за конкуренция. Комисията за защита на конкуренцията прие регулация за автоматично разрешаване на вертикална интеграция с цел оптимизиране на дейността, ако споразуменията са между партньори с пазарен дял под 30%. Решението цели да опрости прилагането на закона и да намали субективния подход по прилагането му. Решението ще действа за 10 годишен период и е съгласувано със законодателството на ЕС.

В областта на държавните помощи беше завършена хармонизацията на регистъра на държавните помощи в Министерството на финансите с критериите на ЕК. Регистърът събира и предоставя информация за всички форми на преки и непреки държавни помощи. Същевременно Комисията за защита на конкуренцията вече създаде прецедент по отношение на контролните си функции върху държавните помощи като изрази одобрително становище по отношение отпускането на безлихвен кредит за предприятие от военната промишленост.

Значителен напредък по отношение на прозрачността на държавните поръчки бе постигнат с публикуването на регистър на държавните поръчки в Интернет. Законът за държавните поръчки на практика не предоставя преференции за български фирми и въпреки настояванията за такива от страна на различни бизнес сдружения, техните искания не бяха удовлетворени.

Парламентът одобри комплексни мерки за намаление на данъците в сила от началото на 2001 г.: намаление на данък печалба с 5 процентни пункта, намаление на най-високата ставка по закона за данък общ доход от 40% на 38% и увеличение на необлагаемия минимум с 25%, намаление на задължителната вноска за пенсионно осигуряване с 2 процентни пункта и намаление на срока за възстановяване на данъчния кредит по ДДС от 6 на 4 месеца.

Във вътрешната търговия настъпиха известни структурни изменения. Международни вериги като BILLA, M. Vicolage, както и гръцки и турски вериги навлязоха на пазара и започнаха бързо разширяване на дейността си. METRO също увеличи магазинната си мрежа. Търговският сектор в България е значително по-либерализиран от средните стандарти за ЕС, поради липсата на ограничения в работното време. Магазинната мрежа бе доминирана от множество малки частни магазини. С навлизането на големи търговски вериги конкуренцията на пазара допълнително се увеличи като основните ползи за потребителя засега се изразяват в подобро качество и разнообразие на стоки.

Може да се заключи, че правителствената политика и законодателството са сред факторите, довели до увеличаване на конкурентоспособността на българските производители и оттам на българския износ през последната година.

3.2.4. Степен и скорост на търговската интеграция на България с ЕС

Търговска интеграция с ЕС

През последните две години продължава увеличаването на ролята на ЕС във външната търговия на България. Това важи както за общия търговски обмен, така и за специфични групи от стоки и за валутната структура на българската външна търговия.

От 1998 износът на България е преобладаващо за ЕС, като тенденцията е към увеличение на дела на ЕС в българския износ (от 50.4% през 1998 до 51.2% през 2000 и 54.6% през първото тримесечие на 2001), особено ако се елиминира влиянието на курса на долара и на цените на петролните продукти. Същевременно се увеличава и делът на износа за страните от ЦЕФТА, които в средносрочен план ще бъдат приети в ЕС и ще станат част от европейското икономическо пространство.

От 1998 повече от 40% от вноса на България е от ЕС – 45.2% през 1998, 44.1% през 2000 и 47.1% през първото тримесечие на 2001. Този относително по-нисък дял на ЕС, отколкото при износа, се дължи изцяло на зависимостта на България от вноса на енергоресурси от Русия. Същевременно стабилно расте делът на вноса от страните от

ЦЕФТА. Особено динамично се развиват процесите на търговска интеграция на България с ЕС по отношение на две от основните групи стоки – потребителски стоки и инвестиционни стоки. Спрямо 1997, през първото тримесечие на 2001 делът на ЕС в българския износ на потребителски стоки е нараснал от 48.6% на 70.2%, докато за инвестиционните стоки нарастването е от 28.4% на 55.1%. Доколкото потребителските и инвестиционните стоки са с по-висока добавена стойност от доминиращите преди това в износа към ЕС суровини и материали, това развитие означава, че структурата на българския износ към ЕС постепенно се променя към продукти с относително по-висока добавена стойност. При същите тези групи стоки делът на ЕС в българския внос е висок през целия период и през първото тримесечие на 2001 достига 66.6% за потребителските стоки и 71.3% за инвестиционните стоки.

Подобна е и динамиката на валутната структура на българския външнотърговски стокообмен. Делът на размяната в, осъществяване в Евро, нараства от 27.6% през първото тримесечие на 1998 до 46.5% през първото тримесечие на 2001 за износа на България и от 40.3% през първото тримесечие на 1998 до 52.0% през първото тримесечие на 2001 за вноса на България. Това показва, че България в значителна степен е способна да поеме активна търговия в общата европейска валута и е в значителна степен интегрирана и финансово с тези пазари.

В съчетание с високата степен на либерализация на българската външна търговия и особено на търговските взаимоотношения на България с ЕС, динамиката на общия външен стокообмен на страната, както и на неговите компоненти и валутна структура, показва, че България е в значителна степен вече изложена на конкурентния натиск на пазарните сили в ЕС. При тези условия, тенденцията на ръст на износа на България през 2000 и през първото тримесечие на 2001 показва значително подобрената способност на българските стопански субекти и на българските стоки и услуги да се конкурират в европейското пазарно стопанство.

Оценка за степента на търговска интеграция на България с ЕС

Тенденциите във външната търговия на България показват висока степен на търговска интеграция на икономиката на страната в общото европейско стопанско пространство. Високият дял на търговия с ЕС, както и високият общ дял на външната търговия на България спрямо общата стопанска активност (през 2000 външнотърговският стокооборот е около 100% от БВП) и високата степен на търговска либерализация означават, че България вече в голяма степен е изложена на конкурентния натиск на пазарните сили в ЕС и е в състояние да издържа на този натиск, да регистрира увеличаване на износа и да постига умерен дефицит по текущата сметка на платежния си баланс.

3.2.5 Дял и значение на малките и средните предприятия

Структурна политика

В приложение на влезлия в сила Закон за малките и средните предприятия Агенцията за малки и средни предприятия (АМСП) създаде регистър за малки и средни предприятия. Малките и средните предприятия в България имат възможност да използват структурите на местните агенции за регионално развитие, които са преимуществено неправителствени организации на местно ниво и са организирани в национална асоциация. АМСП използва тази национална асоциация, както и други организации, за да създаде национална мрежа от организации, чиято цел е подпомагането на дейността на малките и средните фирми.

Основните насоки на подпомагането на малките и средните предприятия са три: представителство, финансиране и консултиране. Националната мрежа от партньори на малките и средните фирми обобщава техните интереси и ги представява пред администрацията и пред външния свят. Тя спомага за финансирането на малките и средните предприятия, като вече съществуват повече от десет механизма, насочени изключително към преодоляване на финансовите проблеми на малките и средните предприятия в България. Капацитетът на тези програми е за над BGN 100 млн., като нарастваща част от този капацитет вече се използва.

Дял и значение

Малките и средните предприятия в България са над 98 % от всички фирми. Те осигуряват над 400 % от работните места и създават около една четвърт от добавената стойност в икономиката. Техният дял в българския внос и износ е около 10 %. Малките и средните фирми в България проявяват типичната за този сектор относителна гъвкавост и тяхното състояние се превръща в полезен индикатор за състоянието на общата икономическа активност. Секторът на малките и средните фирми има особено значение за относителното омекотяване на структурната реформа в големите държавни предприятия, като осигурява работни места на част от освободените.

Оценка за дела и значението на малките и средни предприятия в България

Регулаторната рамка за развитието на сектора на малките и средните предприятия в България продължава да се развива. Агенцията за малки и средни предприятия активно участва в този процес и придобива ценен опит в практиката на подпомагането. Малките и средните предприятия имат значителен принос в икономическия растеж на страната през последните три години и са ценен източник на предприемчивост и на заетост. В средносрочна перспектива те са в състояние да гарантират способността на българската икономика да устои на конкурентния натиск в рамките на общото икономическо пространство в ЕС.

3.2.6. Конкурентоспособност на българската икономика и ролята на чуждите инвестиции

Данните за преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) на глава от населението за страните-кандидатки за членство в Европейския съюз показват, че до 1997 г. България е изоставала по отношение на този показател. След 1998 г. подобряването на бизнес климата и стабилизирането на макроикономическата среда увеличават чувствително притока на чуждестранни инвестиции. През 2000 г. те достигат рекордно ниво от близо 1 млрд. щ.д. по платежния баланс и 1.3 млрд. щ.д. според методиката на Агенцията за чуждестранни инвестиции. Тези данни нареждат България на седмо място сред страните-кандидатки за членство в ЕС по размер на привлечени ПЧИ на глава от населението за 2000 г. пред Румъния, Литва и Словения. Същевременно, по показател ПЧИ към БВП, България заема значително по-благоприятна позиция и за периода 1998-2000 г. е 4-та в класацията сред всички кандидати. Около 50% от инвестициите през 2000 г. са на зелено и дават основание да се смята, че възходящият тренд на ПЧИ няма да приключи с края на приватизационния процес. Одобрен е договорът с Американските компании AES и Entergy за 1.4 млрд. щ.д. инвестиции в производство на електроенергия.

Преки чуждестранни инвестиции

	На глава от населението, хил.щ.д.			В процент от БВП		
	1993 – 1997г.	1998 – 2000г.	2000*г.	1993 – 1997г.	1998 – 2000г.	2000*г.
Чехия	0.661	1.421	0.434	2.9	9.1	9.1
Естония	0.664	0.875	0.168	6.0	8.4	4.9
Унгария	1.186	0.438	0.164	5.6	3.0	3.5
Латвия	0.512	1.250	0.139	6.2	16.1	4.6
Литва	0.173	0.484	0.096	2.1	5.5	3.2
Полша	0.210	0.514	0.240	1.4	4.2	5.9
Словакия	0.205	0.555	0.278	1.4	4.8	7.4
Словения	0.950	0.305	0.067	2.3	1.0	0.7
България	0.101	0.287	0.120	1.6	6.3	8.1
Румъния	0.110	0.181	0.045	1.5	3.8	2.8
Класация за България						
(1 до 10)	10	9	7	7	4	2
Класация в						
Хелзинкската група						
(1 до 5)	5	4	3	3	2	1

Източник: Централните банки на съответните страни. Данните за Латвия 1993-99 и Румъния 1993-95 са от списание Business Central Europe.

* Данните за 2000 г. са от EBRD Transition Report Update, 2001.

4. Обща оценка на съответствието.

Способност на България да посрещне конкурентния натиск на пазарните сили в ЕС

В средносрочен план българската икономика има потенциала да устоява на конкурентния натиск на пазарните сили в европейското икономическо пространство. Либералният търговски режим на България и активният стокообмен между нея и ЕС означават, че страната вече де факто е изложена в голяма степен на конкуренцията на европейските производители. Този потенциал ще продължи да се увеличава в средносрочна перспектива. Продължаващите структурни и административни реформи и либерализация ще подобряват функционирането на пазарните сили в България. Съществуват тенденции на изпреварващ реален растеж на инвестициите във физически капитал и на усъвършенстване на човешкия капитал. Правителствената политика и законодателството са сред факторите, довели до увеличаване на конкурентоспособността на българските производители и оттам на българския износ през последната година и половина. Средносрочните перспективи за развитието на сектора на малките и средните предприятия са положителни и институционалната рамка на тяхната конкурентоспособност е налице. През последните четири години има непрекъснат ръст на чуждестранните инвестиции в България, чиято способност да ги привлича и усвоява и по този начин да повишава конкурентоспособността на производството расте.

Цялостната оценка за изпълнението на икономическите критерии от Копенхаген:

България може да бъде разглеждана като функционираща пазарна икономика. Средносрочните перспективи за способността на българската икономика да устоява на конкурентния натиск на пазарните сили в ЕС са много обещаващи.

5. Сравнителни данни и оценки

По отношение на икономическите параметри на България и всички останали кандидати, признати от ЕК за функциониращи пазарни икономики, сравнителният анализ показва, че икономиката е близка до средното равнище. Единственият показател, по който България отстъпва на всички останали страни е относителният дял на инвестициите в БВП. В същото време инвестиционният растеж е значително над средния, но недостатъчен да компенсира ниската стартова база. Изключително благоприятна е фискалната позиция, където България се класира на второ място след Естония по балансираност на бюджета.

Макроикономически данни за 2000 г. на страните-кандидати

	БВП на глава от населението* (млн. \$, ППС)	Растеж на БВП, %**	Инвест. растеж	Инвестици ии/БВП, %	Безработ ица, %	Инфлаци я, средног. %**	Бюджетен дефицит/Б ВП %**	Дефицит по тек. Сметка/Б ВП %**
Чехия	13,080	3.1	11.2	31.2	8.8	3.9	4.9	4.8
Естония	5,456	6.4	2.0	24.0	13.7	4.0	0.7	6.8
Унгария	11,280	5.2	6.5	22.5	6.4	9.8	3.4	3.5
Латвия	4,136	6.6	5.5	24.5	13.2	2.8	3.0	6.8
Литва	4,425	2.9	0.4	22.0	11.4	1.0	3.3	6.0
Полша	8,920	4.1	3.1	26.4	16.0	10.1	3.0	6.2
Словакия	10,810	2.2	-0.7	29.9	18.6	12.0	3.5	3.4
Словения	15,740	4.7	3.8	28.7	7.2	8.9	1.3	2.9
България	5,210	5.8	8.2	16.2	17.8	10.1	1.0	5.8
Румъния	5,970	1.6	0.8	18.4	7.2	45.7	3.7	3.9
Класация за България (1 до 10)	8	3	2	10	9	7-8	2	6
Класация в Хелзинкската група (1 до 5)	3	2	1	5	4	3	1	3

Източник: *Economic Reform Monitor*, април 2001; за България официални данни

*ППС – паритет на покупателната способност за 1999 г., източник *Business Central Europe*

** EBRD *Transition Report Update*, 2001

Сравнителният анализ на структурните показатели използвани от ЕБВР за оценка на страните в преход показва, че българската икономика отстъпва от средното ниво на кандидатите за присъединяване в ЕС, признати като функциониращи пазарни икономики. В същото време България е по-високо или равностойно оценена с по-малко напредналите страни в групата на страните-кандидати за присъединяване в ЕС. Единствените показатели, за които България е поставена последна са финансовият сектор и корпоративното управление. И по двата показателя разликите в оценките по страни варират в много тесни граници и отстъплението е минимално. Макар и под средното равнище, структурните оценки на ЕБВР са съпоставими с долното ниво на страните определени за функциониращи пазарни икономики от ЕК. Оценките на ЕБВР не отчитат развитието от края на 2000г. и началото на 2001г., а данните за БВП и индустриалните продажби за този период подсказват значително подобрене в корпоративното управление, в резултат на което новоприватизираният частен сектор в промишлеността допринесе за ускоряване на икономическия растеж до нива значително над средните.

Структурни показатели за 2000г. на страните-кандидати, според доклада на ЕБВР Transition Report 2000. Оценки от 1 (минимална) до 4.33 (максимална). При осредняване на някои индекси, знакът "+" или "-" използван в методиката на ЕБВР е заменен с 0.33.

	Отн. дял на частния сектор, %	Приватизация	Корпоративно управление	Търговска и ценова либерализация	Конкуренция	Търговски закон и приложение	Финансов сектор	Инфраструктура
Чехия	80	4.2	3.3	3.7	3.0	3.2	3.2	2.9
Естония	75	4.2	3.0	3.7	2.7	3.5	3.4	4.0
Унгария	80	4.2	3.3	3.8	3.0	3.8	3.8	3.7
Латвия	65	3.7	2.7	3.7	2.3	3.8	2.7	2.9
Литва	70	3.7	2.7	3.5	2.7	3.7	3.0	2.8
Полша	70	3.8	3.0	3.8	3.0	3.8	3.5	3.6
Словакия	75	4.2	3.0	3.7	3.0	3.0	2.7	2.3
Словения	55	3.7	2.7	3.8	2.7	3.8	3	3.2
България	70	3.7	2.3	3.7	2.3	3.8	2.5	3
Румъния	60	3.3	2	3.5	2.3	3.5	2.3	3.2
Класация за България (1 до 10)	5-7	6-9	9	4-8	8-10	1-5	9	6
Класация в Хелзинкската група (1 до 5)	2-3	2-4	4	1-3	3-5	1-2	4	2

Ако страните, определени от ЕК като функциониращи пазарни икономики се използват за база, то България е напълно съпоставима с тяхното средно ниво по отношение на количествените показатели и е напълно равностойна с долната граница на качествените оценки за функционирането на пазарните институции и прилагането на законите.

Положителното развитие на българската икономика през последните 4 години, което дава основание да се говори за трайни тенденции в т. нар. track record, както и напредъкът, постигнат след последния Редовен доклад на ЕК дават основание да се очаква, че ЕС ще признае България за функционираща пазарна икономика в Редовния си доклад през настоящата година.